

Anders Hagström

Ett kvinnoliv i Europa

Om Yvonne Hirdman, *Den röda grevinnan. En europeisk historia*, Ordfront (2010)

[Anders H skrev ett stort antal läsvärda bokrecensioner. Detta är ett exempel på detta. Boken är historikern Yvonne Hirdmans biografi över modern, ett mycket gripande människoöde. – Red]



”Man glömmar aldrig en mamma. Hon har spökat för mig, levt i mina drömmar, antagit groteska proportioner, förvandlats till en brödkaka, till en doft, ibland till en tröst – en skugga. Och så bestämmer jag mig. Nu är det dags. Nu skriver jag om mamma ... Men jag vet ju ingenting?”

Det skriver Yvonne Hirdman i förordet till sin biografi över modern. Med hjälp av innehållet i de gröna lådor som hon släpat runt i fyrtio år och som alltid stått längst in i garderoben eller källaren börjar hon försöka återskapa sin mor.

Resultatet har blivit en djupt personlig berättelse om en ung kvinnas uppväxt i ett Europa präglad av kriser, krig och omvälvningar. En biografi som är mer ett försök till dialog med, än en biografi över modern.

Modern som döptes till Charlotte Ida Käthe Marie Schledt, och kallades för Charlotte, Lottie, Lolotte – kärt barn har många namn – föddes 1906 i det då ryska Dorpat (nuvarande Tartu) som det äldsta barnet till en vad man idag antagligen skulle kalla en bildad lägre medelklassfamilj. Pappa Fritz, bokhandlare från Hamburg och mamma Emelie, född Redard, som kommit till Baltikum från Schweiz och var guvernant i franska åt en balttysk adelsfamiljs barn när hon mötte sin Fritz.

Efter en kort sejour i det engelska Oxford, bar det av till universitetsstaden Czernowitz och från 1914 den närbelägna småstaden Radautz där Schledt öppnade sin egen ägandes bokhandel. De långväga flytten från engelska Oxford tvärsöver Europa blir begriplig om man betänker att de båda orterna låg i det lilla hertigdömet Bukovina där en betydande del av befolkningen var tysktalande. Och dessutom, när de anlände några år före det första världskrigets utbrott, var en del av det österrikisk-ungerska kejsardöme – som dock skulle falla sönder som en följd av kriget.

Men Lottie skulle inte bli kvar i Radautz som kom att bli rumänskt krigsbyte. 20-talet upplevde hon istället i den tyska republik som skapades i Goethes Weimar – kultur i all ära, sanningen var att det politiska klimatet Berlin betraktades som alltför instabilt – och som hatades med glödhet passion av såväl högern som vänstern. Där förälskade hon sig i och gifte sig med en före detta baltisk vitgardist, greven och författaren Alexander Stenbock-Fermor, som kom att söka sig till kommunistiska rörelsen (och dog på sin ålders höst i det numera försvunna DDR).

Heinrich Kurella

Men ”den röda grevinnan” lämnade sin greve när hon mötte en annan kommunist, Heinrich Kurella, som hon blev djupt förälskad i och som besvarade hennes känslor. Deras tid tillsammans skulle dock bli kort. Hitlers seger och den våg av terror som följde på den tvingade dem i landsflykt. Först till Schweiz och därefter till ”arbetarnas paradiset”, Stalins Sovjetunionen.

Heinrich sopades dock bort i den våg av utrensningar på 30-talet som kommit att kallas ”Den stora terrorn” – sannolikt djupt desillusionerad, men tvungen att yla med vargarna i hopp om att rädda livhanken. Men han hade inte samma tur som sin bror Alfred, som överlevde för att sluta sitt liv som ledande och prisbelönt kulturkoryfée i DDR.

Det är dock långtifrån säkert att det spelat någon roll om han hade varit en klanderfri stalinist som aldrig gjort sig skyldig till minsta ”avvikelse”, aldrig yppat en hädisk tanke om alla de otaliga dumheter som Moskva prackade på sina underhuggare, och sjungit Stalins lov i alla väder, men eftersom han tillhört det tyska kommunistpartiets centergrupp – “die Versöhnler” eller ”försonarna” som de kom att kallas – var han redan en belastad man trots att denna strömning villkorlöst kapitulerat redan i slutet av 20-talet. Och då skall vi inte tala om hans bekantskapskrets...

Efter månader i fängelse dömdes Heinrich till döden den 28 oktober 1937 efter att ha utsatts för tortyr och ”erkänt” att han varit Gestapoagent, provokatör och andra vansinnigheter som den sovjetiska säkerhetspolisen NKVD pådyvlade honom, och avrättades samma dag som domen föll.

Charlotte hade då redan skickats iväg på utlandsuppdrag av NKVD. Uppdrag – är det ett test på hennes lojalitet? – som hon accepterar i hopp om att rädda sin älskade Heini ovetande om att han var bortom all räddning. Efter många och förvirrande turer som Yvonne Hirdman försöker att rekonstruera så gott det går landar hon så, uppenbarligen loss från NKVD:s klor, i Paris sommaren eller sensommaren 1937.

Tett sig som idyll

Där träffar hon den tio år yngre Einar Hirdman som blir hennes man – Förnuft? Känsla? – och hon anländer till Stockholm nyåret 1939/40 med sitt och Einars första barn. Men den stadgade tillvaron som gift, med tiden trebarnsmor, i det fredliga Sverige, där det politiska samförståndet upphöjts till dygd, måste antagligen ha tett sig som en provinsial idyll för Lottie.

Samtidigt som man måste hålla i minnet att det är en mycket personlig tolkning av moderns historia – en berättelse som praktiskt taget blir en historia om två generationer kvinnor, mormodern och modern och hennes syster Leni – störs åtminstone jag att Hirdman ibland skjuter lite väl mycket från höften, eller hur man nu skall uttrycka det.

Att exempelvis Wilhelm Reich skall dyka upp i berättelsen om Lottie Schledt i Weimar är nästan ofrånkomligt. Men det hon skjuter på är inte den sexualpolitiska radikalen Reich som lyckades med konststycket att nästan samtidigt (1933 och 1934) bli utesluten ur det tyska

kommunistpartiet och det av Freud ledda Internationella psykoanalytiska sällskapet betraktad som alltför obekvämt, utan den senare Reich som i exilen går vilse i sina orgonfantasterier, och som därför strikt betraktat ligger utanför den historia hon berättar.

Men det är en recensents ofrånkomliga marginalanteckningar till en fascinerande biografi...

Artikeln publicerad i *Internationalen* och i *Socialistiskt Alternativ* 160810

Se även: [Texter av Anders Hagström](#) (sammanställning av artiklar, recensioner, skrifter)